

УДК [159.96::355.4]“2014-2020”
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-4>

Анастасія КМІН,
orcid.org/0000-0002-8158-2449
ад'юнкт штатний науково-організаційного відділу
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) anastasiakmin@gmail.com

ВПЛИВ БОЙОВИХ ДІЙ НА РОЗВИТОК ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВО-ГУМАНІТАРНИХ КАДРІВ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті автором досліджується питання впливу початку збройного конфлікту Російської Федерації проти України на підготовку фахівців з військово-гуманітарного профілю на прикладі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Також, на думку автора, вдосконалення підготовки майбутніх офіцерів відбувалось враховуючи специфіку вимог стандартів Північноатлантичного Альянсу.

Розглядаються питання трансформації спеціалізації підготовки майбутнього офіцерського складу (від виховної роботи до морально-психологічного забезпечення), аналізуються зміни в освітній складовій даної підготовки (розширення навчальної програми шляхом введення нових дисциплін), а також зміни у випускній атестації майбутніх офіцерів.

Визначено основні напрямки змін у підготовці офіцерів з військово-гуманітарного профілю у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, а саме перехід від виховної роботи до морально-психологічного забезпечення діяльності військ. Відмічається, що з 2018 року основний акцент підготовки спрямовувався на підтримання високого рівня морально-психологічного стану, лідерських якостей, виявлення та уникнення кризових ситуацій, за допомогою проведення тренінгів тощо. Варто звернути увагу й на атестацію випускників, провівши порівняльний аналіз, вдалось визначити що з 2016 року відбувся перехід до комплексної атестації, яка визначала рівень не тільки оволодіння дисциплінами, а й сумісне їх використання для вирішення проблематичних питань, які б могли виникати у військовому колективі.

Підсумовуючи, опрацьований матеріал можна зробити висновки, що основні зміни були спрямовані на: спеціалізацію підготовки військово-гуманітарного профілю для Збройних Сил України, освітню складову (зміна вектору профільних дисциплін) та атестацію майбутніх офіцерів.

Під час дослідження питання впливу бойових дій на розвиток підготовки військово-гуманітарних кадрів для Збройних Сил України, автором застосовувались наступні загальнонаукові методи: логічний та аналітичний, методи узагальнення та систематизації, метод дедуції та індукції та метод порівняння.

Ключові слова: Збройні Сили України, навчання, морально-психологічне забезпечення, Антитерористична операція, Операція Об'єднаних Сил.

Anastasiia KMIN,
orcid.org/0000-0002-8158-2449
Adjunct at the Scientific and Organizational Department
National Army Academy named after Petro Sahaidachny
(Lviv, Ukraine) anastasiakmin@gmail.com

THE INFLUENCE OF COMBAT ACTIONS ON THE DEVELOPMENT OF THE TRAINING OF MILITARY AND HUMANITARIAN PERSONNEL FOR THE ARMED FORCES OF UKRAINE

In the article, the author examines the impact of the beginning of the armed conflict between the Russian Federation and Ukraine on the training of military-humanitarian specialists using the example of the National Army Academy named after Petro Sahaidachny. Also, according to the author, the improvement of the training of future officers took place taking into account the specific requirements of the standards of the North Atlantic Alliance.

Issues of transformation of the specialization of future officer training are considered (from educational work to moral and psychological support), changes in the educational component of this training are analyzed (expansion of the curriculum by introducing new disciplines), as well as changes in the graduation certification of future officers.

The main directions of changes in the training of military-humanitarian officers at the National Army Academy named after Petro Sahaidachny have been determined, namely the transition from educational work to moral and psychological support of the troops. It is noted that since 2018, the main focus of training has been on maintaining a high level of moral and psychological state, leadership qualities, identifying and avoiding crisis situations, with the help of trainings, etc. It is also worth paying attention to the certification of graduates, after conducting a comparative analysis, it was possible

to determine that since 2016 there has been a transition to a comprehensive certification, which determined the level of not only the mastery of disciplines, but also their combined use to solve problematic issues that could arise in the military team. Summarizing the material studied, it can be concluded that the main changes were aimed at: specialization of military-humanitarian training for the Armed Forces of Ukraine, educational component (change in vector of profile disciplines) and certification of future officers.

During the study of the impact of hostilities on the development of training of military and humanitarian personnel for the Armed Forces of Ukraine, the author used the following general scientific methods: logical and analytical, methods of generalization and systematization, the method of deduction and induction, and the method of comparison.

Key words: *Armed Forces of Ukraine, training, moral and psychological support, Anti-terrorist operation, Operation of the United Forces.*

Постановка проблеми. Кінець ХХ початок ХХІ століття став новим етапом у еволюції методів проведення війни. Поява гібридної війни, невід’ємною складовою якої стала інформаційна війна, що спрямована на деморалізацію військовослужбовців та мирного населення, дала поштовх у змінах підготовки майбутнього офіцерського складу.

Однак, якщо до 2014 року підготовка молодого поповнення Збройних Сил України відбувалась на іноземному та радянському досвіді, то на даний час, викладачами систематично використовується владний досвід, який здобутий під час Антитерористичної операції та Операції Об’єднаних Сил, а також стандарти підготовки країн-партнерів НАТО.

Тому не аби якої цікавості набуває питання розвитку підготовки офіцерів військово-гуманітарного профілю, на прикладі підготовки у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного в період 2014 – 2020 рр.

Аналіз досліджень. Виховна робота та морально-психологічне забезпечення Збройних Сил України (далі ЗС України) постійно знаходяться в полі зору вітчизняних науковців. Колектив авторів у своїй роботі «Виховна робота у ЗС України» розкривають сутність, функції та завдання виховної роботи, а також аналізують її вітчизняний історичний досвід та досвід армій провідних країн світу. (Кобзар, Копаниця, Грицюк, 2010: 9)

У науковій статті «Морально-психологічне забезпечення сил оборони держави» автором проведено аналіз змісту «Концепції морально-психологічного забезпечення» та як висновок подано зауваження та пропозиції, щодо нормативного документу. (Алещенко, 2019: 25-30)

У своїй статті «Система військової освіти: протиріччя розвитку, напрямки та шляхи реформування» автори Телелим В.М. та Приходько Ю.І. (Телим, Приходько, 2012) аналізують стан військової освіти 2012 року із подальшим визначенням основних проблем системи та надають напрямки та шляхи її подальшого удосконалення. Натомість

Алещенко В.І. у своїй науковій роботі «Психологічне забезпечення в Збройних Сил України: проблеми та шляхи удосконалення» (Алещенко, 2015: 3-12) ґрунтуючись на досвіді локальних війн та збройних конфліктів кінця ХХ та початку ХХІ століття, а також на новоздобутому досвіді українських воїнів, які брали участь в Антитерористичній операції (АТО), аналізує функціонування психологічного забезпечення та наводить рекомендації щодо підвищення ефективності організації заходів психологічного забезпечення, що надаватимуть змогу підтримувати високим морально-психологічних стан військовослужбовців.

Монографія «Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних Сил України», автором якої є Бойко О.В. (Бойко, 2020) всесторонньо ознайомлює із питанням «Лідерство», а також описує методологію формування та теоретико-методичні основи лідерської компетентності у майбутніх офіцерів вищого військового навчального закладу (ВВНЗ).

До вирішення питання розвитку системи морально-психологічного забезпечення, в останні роки долучається немало вітчизняних науковців: Андрущенко О.І. (Андрущенко, 2015), Волошин І.А., Давидов Д.В. (Волошин, Давидов, 2015), Підпригора І.І. (Підпригора, 2015) та інші. У цих роботах розглядаються проблемні питання та особливості організації морально-психологічного забезпечення під час АТО, а також обговорюються рекомендації щодо вдосконалення зазначеної системи.

Проблему психологічної підготовки військовослужбовців до тривалого впливу екстремальних умов війни описано в науковій роботі Паливоди О.О. (Паливоди, 2015) Автор стверджує, що задля високого рівня психологічної готовності, військовослужбовцю необхідно мати особистісну та функціональну готовність, а саме наявність креативного та оцінювального компонентів, що набуваються в процесі навчання у ВВНЗ.

Метою статті – визначити основні зміни у підготовці фахівців з військово-гуманітарного профілю на тлі війни з Російською Федерацією.

Виклад основного матеріалу. Гібридна війна – це змішування класичного типу війни з використанням нерегулярних військових формувань. Держава, яка веде гібридну війну, здійснює угоду з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок із якими повністю заперечується. Ці виконавці можуть здійснювати такі речі, які сама держава здійснювати не може. (Горбулін, 2014) Саме таку картину бойових дій ми спостерігали на початку 2014 року на Кримському півострові та сході нашої Батьківщини. Основні зусилля російських найманців були спрямовані на дискредитацію української влади, психологічний вплив на військовослужбовців та мирне населення, а також розповсюдження неправдивої або «викривленої» інформації, щодо їх дій на українській території.

Окрім цього, потрібно брати до уваги й той факт, що довготривале знаходження в бойових умовах також має значний вплив на психічне здоров'я людини. Втоменість, психологічна напруженість, втрати побратимів – все це лишало відбиток на морально-психологічному стані як військовослужбовців так і мирного населення території проведення бойових дій.

Перш ніж аналізувати зміни у підготовці, варто звернути увагу на спеціалізацію підготовки. Починаючи із 2013 року по 2017 р. (включно) у Національній академії сухопутних військ проводився набір на «Виховну та соціально-психологічну роботу у підрозділах, на кораблях (за видами Збройних Сил). А вже з 2018 підготовка проводилась за спеціалізацією «Морально-психологічне забезпечення у підрозділах, на кораблях (за видами Збройних Сил). Такі зміни можна

пояснити створенням нової структури у ЗС України – морально-психологічне забезпечення. Однак якщо глянути глибше, то стає зрозумілим, що напрямки роботи даних структур зосередженні на різних факторах. Це чітко прослідковується навіть у визначеннях даних понять.

Виховна та соціально-психологічна робота – це цілеспрямований, активний всебічний процес впливу на свідомість і світогляд військовослужбовців з метою формування патріотизму, національної гідності, почуття любові до України та її Збройних Сил, вірності українському народу та усвідомлення кожним захисником Вітчизни особистої відповідальності за виконання вимог Військової присяги, статутів, наказів командирів і своїх службово-посадових обов'язків. (Кобзар, Копалиця, Грицюк, 2010: 9)

Морально-психологічне забезпечення – це один із основних видів всебічного забезпечення застосування військ (сил), метою якого є формування та підтримання морально-психологічного стану особового складу, морально-бойових якостей, необхідних для успішного виконання бойових завдань. (Морально-психологічне забезпечення, 2012: 250)

Як раніше було зазначено, противником постійно ввівся вплив на мирне населення і військовослужбовців ЗС України, тому задля забезпечення стійкого морально-психологічного стану всіх учасників бойових дій, була необхідність у зміну напрямку роботи офіцерів структур виховної роботи на офіцерів із морально-психологічного забезпечення.

Щодо змін у підготовці майбутніх офіцерів, необхідно зазначити, що науково-педагогічним

Таблиця 1

Дисципліни, які були введені у підготовку майбутніх офіцерів (2014–2019 рр.)

№	2014	2015	2017	2018	2019
1	Організація МПЗ для механічних підрозділів	Соціально-психологічні технології управління військовими колективами	Внутрішньокommунікаційна робота в частині	Етика професійної діяльності військового керівника	Психологія кризових станів
2	Сучасні методики психологічної діагностики військовослужбовців		Тренінгові технології в навчанні та вихованні військовослужбовців		
3	Психологія лідерства		Психолого-педагогічні аспекти діяльності військового керівника		
4	Психологічна підготовка особового складу підрозділу				
5	Військова девіантологія				

Атестація (2015–2019 р.р.)

2015	2016/2017	2018/2019
Організація МПЗ дій механізованих підрозділів	Організація МПЗ дій механізованих підрозділів	Організація МПЗ дій механізованих (танкових) підрозділів
	Управління діями механізованих підрозділів	Психологія лідерства військовослужбовців
		Соціально-психологічні технології управління військовими колективами

складом навчального закладу постійно проводилось удосконалення навчальних програм. В першу чергу вводились нові дисципліни, які були необхідні для подальшого проходження служби у військах.

У таблиці № 1 чітко проглядається інтенсивність введення нових дисциплін у підготовку молодого поповнення, найбільше змін зазнав 2014 та 2017 роки вступу. Це якраз можливо пояснити зміною вектору підготовки майбутніх фахівців від виховного до морально-психологічного забезпечення. Основу підготовки стали включати в себе дисципліни, які базували на психологічному забезпеченні, підтримання здорового морально-психологічного клімату в військовому колективі, а також лідерстві.

Окремо хочеться звернути увагу на введення в освітній процес дисципліни «Психологія лідерства». Як всім відомо Україна обрала шлях до членства в Північноатлантичному Альянсі (НАТО). В першу чергу це введення стандартів НАТО, а точніше забезпечення максимальної взаємосумісності ЗС України із ЗС країн-партнерів НАТО. Вже раніше було досліджено особливості підготовки фахівців військово-гуманітарного профілю країн-партнерів НАТО (Кмін, 2020: 166), в якому стверджувалось, що основа навчання полягає у виявленні лідерських якостей та їх розвиток у майбутніх офіцерів. Тому ми можемо зробити висновок, що введення такої дисципліни було одним із кроків досягнення взаємосумісності із підготовкою країн-партнерів НАТО.

Також зазнала вдосконалення організації освітнього процесу, а саме проведення групових занять із використанням активних методів навчання (тренінгові методи). Базові тренінгові методи поділяються на групові дискусії, ігрові методи, тощо. Під час таких занять задіяні 100% курсантів, вони можуть працювати в групах. Саме в групі моделюється система взаємостосунків і взаємозв'язків, що характерні для повсякденного життя, реальної

професійної діяльності у військово-соціальному середовищі.

Атестація випускників також змінювалась. На заміну складання іспитів з окремих дисциплін прийшло поняття комплексних екзаменів, які включали в себе декілька дисциплін та оцінювались вмінням випускника поєднуванням знань для вирішення проблематичних питань та завдань.

Варто звернути увагу й на той факт, що починаючи з 2018 року на атестацію випускників виносились вже питання психологічного забезпечення на лідерства, що також наближає підготовку офіцерських кадрів гуманітарного профілю до стандартів Північноатлантичного Альянсу.

Висновки. Підводячи підсумки викладеного дослідження стає можливим зробити наступні висновки:

1. Внаслідок збройної агресії зі сторони Російської Федерації направленість підготовки фахівців військово-гуманітарного профілю Національної академії зазнав змін, а саме до 2018 спеціальність за якою навчали була «Виховна та соціально-психологічна підготовка у підрозділах, на кораблях (за видами ЗС України), а з 2018 – «Морально-психологічне забезпечення у підрозділах, кораблях (за видами ЗС України)».

2. Зазнала зміна і самої підготовки, з 2015 році основний акцент базувався на вивченні дисциплін спрямованих на підтримання морально-психологічного стану військовослужбовців, виявлення та уникнення кризових ситуацій, а також вивчення проведення тренінгів, щодо підвищення психологічної стійкості та довіри у військових колективах.

3. Атестація стала включати в себе комплексні іспити, із дисциплін психологічного напрямку.

В загальному тема розвитку підготовки фахівців військово-гуманітарного профілю потребує більш детального дослідження, оскільки військова агресія РФ та курс країни до НАТО стимулює до постійного розвитку як підготовки так і функціонування ЗС України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Володимир Горбулін. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської «геостратегії реваншу»: міжн. наук.-практ. конф. «Асиметрична війна Росії проти України», (Київ, 26 листопада 2014 року). URL: <https://bintel.org.ua/analytics/hibrydna-viyna-yak-klyuchovyyu-instrument-rosiyskoyi-heostrategiyi-revanshu/> (дата звернення 31.05.2022)
2. Кобзар А.О., Копаниця О.В., Грицюк В.М. та ін. Виховна робота у Збройних Силах України / за заг. ред. Андрєсюка Б.П. Нац. ун-т оборони України, Київ, 2010. С. 9.
3. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник у 2 ч. / за заг. ред. Стасюка В.В., К:НУОУ, Київ, 2012. С. 250.
4. Кмін А.О. Особливості підготовки фахівців морально-психологічного забезпечення Збройних Сил провідних країн світу. *Virtus: Scientific Journal*. № 42, Editor-in-Chief M.A. Zhurba, 2020 С. 166.
5. Алещенко В.І. «Морально-психологічне забезпечення сил оборони держави». Наука і оборона, Київ, 2019, С. 25–30.
6. Бойко О.В. Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних Сил України : монографія. Житомир : Вид-во О.О. Євнюк, 2020, 668 с.
7. Телєм В.М., Приходько Ю.І. Система військової освіти: протиріччя розвитку, напрями та шляхи реформування: матеріали наук.конф. «Проблеми фахової та бойової підготовки особового складу Збройних Сил України» Наука і оборона. Київ, 2012. С. 42–49.
8. Алещенко В.І. Психологічне забезпечення в Збройних Сил України: проблеми та шляхи удосконалення. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. Вип. 18, 2015. С. 3–12.
9. Андрущенко О.І. Проблеми морально-психологічного забезпечення підготовки особового складу до участі в антитерористичній операції та можливі шляхи їх вирішення. *Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції* : мат. наук.-практ. конф. (Київ, 3 червня 2015 р.). МОУ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. С. 20–22.
10. Волошин І.А., Давидов Д.В. Психологічний відбір, підготовка особового складу до ведення бойових дій та організація надання психологічної допомоги у бойовій обстановці (за досвідом США). *Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції* : мат. наук.-практ. конф. (Київ, 3 червня 2015 р.). МОУ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. С. 33–37.
11. Підпригора І.І. Інформаційно-психологічні аспекти збройних конфліктів сучасності, уроки для України. *Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції* : мат. наук.-практ. конф. (Київ, 3 червня 2015 р.). МОУ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. С. 95–98.
12. Паливода О.О. Психологічні аспекти професійного становлення фахівців екстремальних професій в умовах ВВНЗ. *Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції* : мат. наук.-практ. конф. (Київ, 3 червня 2015 р.). МОУ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015 С. 306–308.

REFERENCES

1. Volodymyr Horbulin. “Hybridna viina” yak kliuchovyi instrment rosiiskoi “heostrategii revanshu” [“Hybrid war” as a key instrument of the Russian “geostrategy of revenge”]: int. science and practice conf. “Asymmetric war of Russia against Ukraine”, (Kyiv, November 26, 2014). URL: <https://bintel.org.ua/analytics/hibrydna-viyna-yak-klyuchovyyu-instrument-rosiyskoyi-heostrategiyi-revanshu/> (access date 31.05.2022) [in Ukrainian].
2. Kobzar A.O., Kopanytsia O.V., Hrytsiuk V.M. ta in. Vykhovna robota u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. [Educational work in the Armed Forces of Ukraine] Acc. to gen. ed. Andresyuka B.P. National University of Defense of Ukraine, Kyiv, 2010. P. 9 [in Ukrainian].
3. Moralno-psykholohichne zabezpechennia u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Moral and psychological support in the Armed Forces of Ukraine]: a textbook in 2 h. ed. Stasyuka V.V., K:NUOU, Kyiv, 2012. P. 250 [in Ukrainian].
4. Kmin A.O. Osoblyvosti pidhotovky fakhivtsiv moralno-psykholohichnoho zabezpechennia Zbroinykh Syl providnykh krain svitu. [Peculiarities of training specialists in moral and psychological support of the Armed Forces of the leading countries of the world]. *Virtus: Scientific Journal*. № 42, Editor-in-Chief M.A. Zhurba, 2020 P. 166 [in Ukrainian].
5. Aleshchenko V.I. “Moralno-psykholohichne zabezpechennia syl oborony derzhavy” [Moral and psychological support of the state defense forces], *Science and Defense*, Kyiv, 2019, p. 25–30 [in Ukrainian].
6. Boiko O.V. Teoriia i metodyka formuvannia liderskoi kompetentnosti ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy [Theory and methodology of formation of leadership competence of officers of the Armed Forces of Ukraine]: monograph. Zhytomyr: O.O. Evenyuk, 2020, 668 p. [in Ukrainian].
7. Telem V.M., Prykhodko Yu.I. Systema viiskovoi osvity: protyrichchia rozvytku, napriamy ta shliakhy reformuvannia. [The system of military education: contradictions of development, directions and ways of reform]: materials of the Scientific Conference. “Problems of professional and combat training of personnel of the Armed Forces of Ukraine” *Science and Defense*, Kyiv, 2012. P. 42–49 [in Ukrainian].
8. Aleshchenko V.I. Psykholohichne zabezpechennia v Zbroinykh Syl Ukrainy: problemy ta shliakhy udoskonalennia. [Psychological support in the Armed Forces of Ukraine: problems and ways of improvement]. *Problems of extreme and crisis psychology*. Vol. 18, 2015. pp. 3 [in Ukrainian].
9. Andrushchenko O.I. Problemy moralno-psykholohichnoho zabezpechennia pidhotovky osobovoho skladu do uchasti v antyterorystychnii operatsii ta mozhyvi shliakhy yikh vyrishennia. [Problems of moral and psychological support of

personnel training for participation in anti-terrorist operation and possible ways of solving them]. materials of the Scientific Conference “Actual problems of psychological assistance, social and medical-psychological rehabilitation of participants in the anti-terrorist operation”: (Kyiv, June 3, 2015). MOU: NUOU named after Ivan Chernyakhovsky, 2015. P. 20–22 [in Ukrainian].

10. Voloshyn I.A., Davydov D.V. Psykholohichni vidbir, pidhotovka osobovoho skladu do vedennia boiovykh dii ta orhanizatsiia nadannia psykholohichnoi dopomohy u boiovii obstanosti (za dosvidom SShA) [Psychological selection, training of personnel for combat operations and the organization of providing psychological assistance in a combat situation (based on the experience of the USA)] materials of the Scientific Conference “Actual problems of psychological assistance, social and medical-psychological rehabilitation of participants in the anti-terrorist operation” (Kyiv, June 3, 2015). MOU: NUOU named after Ivan Chernyakhovsky, 2015. P. 33–37 [in Ukrainian].

11. Pidopryhora I.I. Informatsiino-psykholohichni aspekty zbroinykh konfliktiv suchasnosti, uroky dlia Ukrainy. [Informational and psychological aspects of modern armed conflicts, lessons for Ukraine]. materials of the Scientific Conference “Actual problems of psychological assistance, social and medical-psychological rehabilitation of participants in the anti-terrorist operation” (Kyiv, June 3, 2015). MOU: NUOU named after Ivan Chernyakhovsky, 2015. P. 95–98 [in Ukrainian].

12. Palyvoda O.O. Psykholohichni aspekty profesiinoho stanovlennia fakhivtsiv ekstremalnykh profesii v umovakh VVNZ. [Psychological aspects of the professional formation of specialists in extreme professions in the conditions of Higher Military Educational Institution]. materials of the Scientific Conference “Actual problems of psychological assistance, social and medical-psychological rehabilitation of participants in the anti-terrorist operation” (Kyiv, June 3, 2015). MOU: NUOU named after Ivan Chernyakhovsky, 2015. P. 306–308 [in Ukrainian].